

Олена ГОЛОВКО

РІЗНОВИДИ ІНДИКАТОРІВ ТА ВИДІВ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВ

Визначено важливість узагальнення різних індикаторів діяльності суб'єкта господарювання щодо проведення аналізу стану його функціонування. Узагальнено індикатори фінансової стабільності банків та наведено ключові ознаки у визначенні різновидів таких індикаторів. Розкрито множину різновидів фінансової стабільності банків.

Ключові слова: *банк, стабільність, розвиток, індикатори діяльності, класифікаційні ознаки.*

Дієвість управління та сталість розвитку будь-якого суб'єкта господарювання значною мірою визначається проведенням попереднього аналізу щодо розгляду стану такого об'єкту дослідження. Це пов'язано з тим, що аналіз застосовується як для розкриття проблематики досліджуваного процесу або явища та визначається в якості бази для надання узагальненої оцінки таких досліджень, так і є тією складовою управління, за допомогою якої можливе виправлення розвитку небажаних подій. Тож аналіз – це інструмент спрямування розвитку об'єкту або процесу у напрямку досягнення поставлених цілей. Одночасно з цим аналіз базується на узагальненні сукупності різноманітних індикаторів, які розкривають діяльність досліджуваного об'єкту або процесу. При цьому різновид таких індикаторів є специфічним як з погляду конкретного суб'єкту або процесу, що досліджується, так й з погляду окремих аспектів висвітлення функціонування такого суб'єкту або процесів розвитку, де ключову роль відіграють фінансові питання [1, 2]. Враховуючи те, що у даний час особливого значення набувають питання стабільного розвитку банків, звернемо у своєму дослідженні увагу саме на узагальнення індикаторів фінансової стабільності банків, що у підсумку і визначає *актуальність обраного напрямку дослідження.*

Загалом функціонування та розвиток банків знаходяться під постійним наглядом з боку регулятора, яким, зокрема, в Україні є Національний банк України (НБУ). Така робота здійснюється у межах контролю за дотриманням низки нормативів та показників, що визначаються відповідно до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні та відповідно до загальної практичної методології розрахунку індикаторів (показників) фінансової стабільності для депозитних установ [3, 4]. Втім, варто зауважити, що загальна практична методологія розрахунку індикаторів фінансової стабільності для депозитних установ з'явилася відносно недавно, чому передували численні *дослідження науковців* різних країн в цьому напрямку: С. А. Циганова, Р. В. Михайлюк, Л. Ю. Петриченко, Т. В. Процик, С. М. Дробишевського, В. Eichengreen, A. Rose, G. Kaminsky, C. Reinhart, J. Sachs, A. Tornell, A. Velasco, D. Hardy, C. Pazarbasioglu, H. Edison, B. Gonzalez-Hermosillo, R. Billings. При цьому, такі дослідження, насамперед, ставили за мету дослідження впливів різних чинників внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування банків з погляду їх стабільного розвитку. Тож питання побудови класифікаційного узагальнення таких чинників, практично, не вирішувалися. Виходячи з цього, головною *метою даної роботи* обрано розв'язання питання щодо визначення

різновидів індикаторів фінансової стабільності банків та узагальнення множини різновидів таких індикаторів за їх ключовими ознаками.

Для розкриття визначеної мети дослідження, перш за все, доцільним є визначення сутності поняття фінансова стабільність банку як можливості зберігання рівноважного стану протягом визначеного часу у розрізі окремих напрямів фінансових відносин банку, проявом чого потрібно вважати припустиме відхилення від лінії тренду обраного показника у часі, за яким і визначається збалансований стан банку та узагальнюються кількісні значення такої стабільності. Далі доцільно узагальнити напрацювання різних авторів щодо індикаторів фінансової стабільності розвитку банків.

Так, у роботі В. Eichengreen та А. Rose індикаторами фінансової стабільності розвитку банків визначаються впливи структури балансів банків на стабільність їх розвитку з погляду протидії негативним явищам у фінансовій сфері. При цьому, головна увага щодо протидії таким явищам, на думку В. Eichengreen та А. Rose, повинна приділятися структурі наданих кредитів та умов їх повернення з погляду різкої девальвації національної валюти [5].

Поряд із цим, динаміку обсягів наданих кредитів, обсягів залучених депозитів, реальну ставку проценту за депозитами та відношення ставки проценту за кредитами до відповідного показника за депозитами розглядають у своєму дослідженні в якості індикаторів фінансової стабільності функціонування банків G. Kaminsky та С. Reinhart [6]. Такий розгляд пов'язано з тим, що саме відмічені індикатори на думку G. Kaminsky та С. Reinhart є ключовими з погляду визначення фінансової стабільності банків.

Для аналізу фінансової стабільності функціонування та розвитку банків у дослідженні J. Sachs, А. Tornell та А. Velasco розглядається ймовірність настання прискореної динаміки відношення наданих кредитів до обсягів внутрішнього валового продукту (ВВП), що є свідченням, як підкреслюють автори дослідження, потенційною загрозою для збільшення обсягів проблемних кредитів [7].

Відношення наданих кредитів до ВВП, як один з індикаторів фінансової стабільності розвитку банків, розглядають й D. Hardy та С. Pazarbasioglu [8]. Приблизно такого ж підходу щодо обґрунтування індикаторів фінансової стабільності розвитку банків дотримується й Н. Edison, який наголошує на важливості узагальнення у даному контексті відношення кредитів до ВВП, динаміки ставки за депозитами та обсягів залучених депозитів [9].

Водночас з цим, наприклад, В. Gonzalez-Hermosillo, С. Pazarbasioglu, R. Billings, при розгляді індикаторів фінансової стабільності функціонування та розвитку банків, окремо виділяють процентні ставки за міжбанківськими кредитами та відношення обсягів депозитів до грошової маси [10]. Однак прийняти однозначно будь-який бік в даному питанні досить важко, бо окремі науковці досліджували певні умови функціонування банків, які, зазвичай, були різними. Також у межах окремих досліджень вивчалися й різні сукупності функціонування та розвитку банків.

Втім, можна відмітити перетини ключових індикаторів фінансової стабільності розвитку банків, які стосуються головних показників банківської діяльності, а саме обсягів наданих кредитів і залучених депозитів, та динаміки різноманітних ставок проценту. Водночас з цим такі показники визначення банківської діяльності подаються як у абсолютному значенні (обсяги кредитів, обсяги депозитів, ставки проценту), так й у відносному, або інакше кажучи, агрегованому вигляді (відношення процентів за кредитами до процентів за депозитами, відношення кредитів до ВВП, тощо). При цьому, можна говорити щодо привалювання більш простих та поширених показників фінансової стабільності банків у дослідженні науковців. Це пов'язано із значенням таких показників щодо узагальнення фінансової стабільності не лише банків, а й фінансового сектору, економіки в цілому.

Наприклад, у дослідженні за керівництвом С. М. Дробишевського, відмічається, що фінансовим кризам передують надмірне зростання наданих кредитів, тож відношення кредитів до ВВП є одним із важливих індикаторів фінансової стабільності [11].

Разом з цим підсумком досліджень фахівців та практиків з банківської справи щодо питань визначення індикаторів фінансової стабільності банків є узагальнення Міжнародного валютного фонду у вигляді керівництва щодо складання та використання таких індексів [12]. Загалом сутність такої системи показників зводиться до узагальнення дванадцяти базових та чотирнадцяти допоміжних індикаторів. Такі показники визначаються на базі капіталу банку, на базі активів, за доходами та видатками, а також за процентними ставками. Якщо ж порівняти дослідження фахівців та узагальнення Міжнародного валютного фонду, то можна побачити й певні відмінності у зазначених групах індикаторів фінансової стабільності банків. Насамперед така відмінність стосується розрахункових показників банківської діяльності, наприклад, пов'язаних із визначенням значень регулятивного капіталу. Це обумовлено тим, що не всі індикатори можуть бути розраховані внаслідок недоступності широкої банківської статистики для загального відкритого доступу. Проте звісно, що рекомендації Міжнародного валютного фонду, які стосуються безпосередньо депозитних установ, є більш повними та охоплюють, практично, всі напрями банківської діяльності.

З погляду узагальнення індикаторів фінансової стабільності розвитку банків, також є за доцільним розгляд думок вітчизняних дослідників на вирішення поставленого запитання.

Так, Л. Ю. Петриченко, як індикатори фінансової стабільності банків, перераховує майже всі, які були відмічені вище. За її визначенням, система показників фінансово стабільного банку повинна включати двадцять два фінансових коефіцієнти, зокрема прибутковості, адекватності капіталу, поточної та загальної ліквідності, структури активів, зобов'язань та капіталу, відношення обсягу кредитів до зобов'язань [13].

Поряд із цим, С. А. Циганов говорить про необхідність розгляду, насамперед, показників платоспроможності та ліквідності щодо визначення функціонування банків [14].

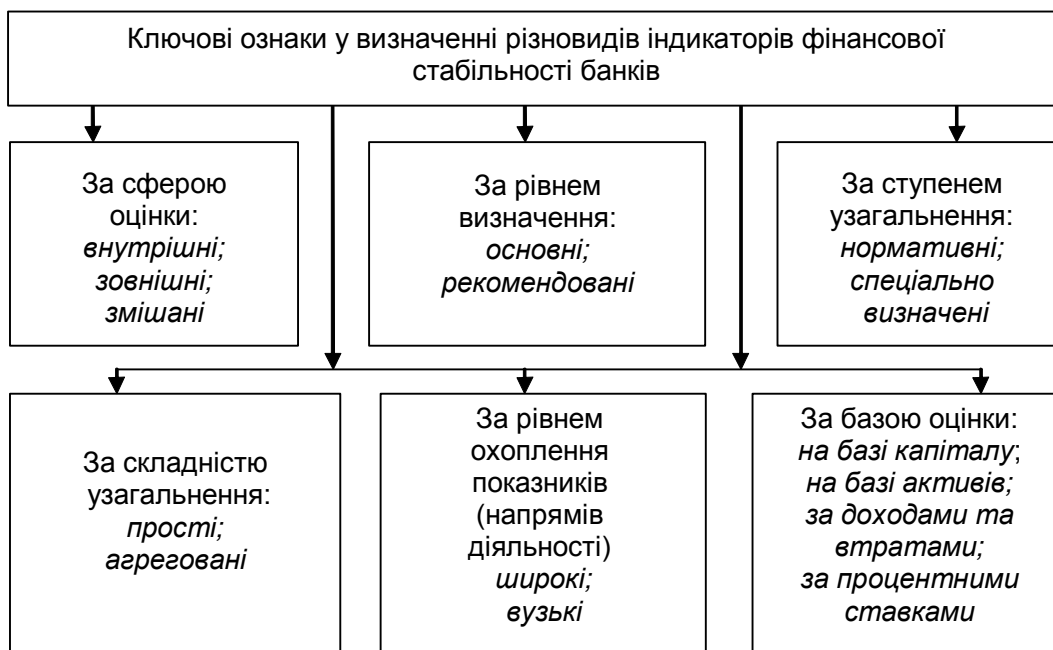
Натомість Т. В. Процик визначає індикатор стабільності грошово-кредитної системи (до якої відносяться і банки) у вигляді індексу, складовими якого є: рівень капіталізації банків, значення облікової ставки, банківської ліквідності та темпів їх зміни [15]. Тож, як бачимо, загалом використовуються так звані як абсолютні, так й агреговані показники, що розкривають сутність банківської діяльності.

Р. В. Михайлюк також визначає систему індикаторів стабільності банку за допомогою рівня капіталізації, рівнів платоспроможності та ліквідності банку, додаючи також важливість розгляду якості активів та зобов'язань, рівня прибутковості, якості управління капіталом та рівня чутливості банку до ризиків та якості управління ними [16]. Також можна побачити, що розгляд індикаторів фінансової стабільності банків корелює водночас із визначенням різних різновидів стабільності банку.

Отже, наведене вище розкриття індикаторів фінансової стабільності розвитку банків дозволяє узагальнити їх множинність на основі визначення ключових ознак такого розгляду (рис. 1).

Деякі з наведених ознак індикаторів фінансової стабільності розвитку банків, відповідно до рис. 1, були розкриті вище, тож зупинимось не на всіх відмічених ознаках. Насамперед, вкажемо на розмежування ознак індикаторів фінансової стабільності розвитку банків за сферою їх оцінки, до яких віднесено внутрішні, зовнішні та змішані показники. Тобто, це індикатори, які визначають зміни у фінансовій стабільності банків з погляду дії зовнішніх та внутрішніх впливів, або їх узагальненої дії. Інакше кажучи, до зовнішніх індикаторів фінансової стабільності необхідно віднести: динаміку

співвідношення курсу національної валюти до інших валют, що визначатиме валютну стабільність; ставку проценту на зовнішніх ринках; динаміку зовнішніх запозичень тощо. До так званих внутрішніх індикаторів необхідно віднести різноманітні показники банківської діяльності, а до змішаних – зважені показники банківської діяльності відносно макроекономічних показників розвитку країни, наприклад, відношення обсягів кредитів або депозитів до ВВП тощо. За рівнем визначення, як і за базою оцінки, індикатори фінансової стабільності розподілено відповідно до рекомендацій міжнародного валютного фонду. Поруч із цим, за ступенем узагальнення, індикатори фінансової стабільності розподілені відповідно до системи показників банківської діяльності, яка рекомендована Міжнародним валютним фондом та згідно до нормативних вимог з боку національного регулятора. Тож ґрунтовність поданого визначається, передусім, існуючою логікою визначення різних індикаторів фінансової стабільності банків.

Рис. 1. Множина різновидів індикаторів фінансової стабільності банків за їх ключовими ознаками

Втім, як було відмічено вище, розгляд множини індикаторів фінансової стабільності банків дещо корелює із визначенням й множиною різновидів такої стабільності. Тож не менш важливим є й узагальнення відміченої стабільності, яке, на нашу думку, доцільно розглянути з погляду зміни відповідних індикаторів банківської діяльності у часі. Відповідно до цього множинність можливих станів стабільності банку може визначатися:

стабільним розвитком, що узагальнюється загальним зростанням обраного показника банківської діяльності в розрізі окремого напрямку такої діяльності;

стабільним здійсненням основних функцій, покладених на процес або об'єкт, яке розглядаються (інакше кажучи, стабільне функціонування банку та здійснення ним банківської діяльності), що узагальнюється, наприклад, незмінністю досліджуваного показника у часі;

негативно стабільним функціонуванням у припустимих межах, або на граничній межі дозволених параметрів з погляду основних функцій покладених на процес або об'єкт, що розглядаються. Зокрема, прикладом останнього, з погляду банку, може бути його

функціонування під час дії жорстких обмежуючих правил здійснення основної діяльності (тобто в умовах тимчасової заборони із дострокового повернення депозитів).

Разом з цим, різновиди стабільності банку можна узагальнити в розрізі окремих напрямів банківської діяльності за різними показниками. Тож можна говорити про фінансову стабільність розвитку банку за окремим напрямом банківської діяльності та про загальну фінансову стабільність розвитку банку, яка визначається як підсумок розвитку банку за інтегральним показником банківської діяльності.

Виходячи ж з того, що інтервал часу, на якому досліджується обраний індикатор стабільності банків, може бути різним, варто вказати на так звану фінансову стабільність розвитку банків у короткостроковому, середньостроковому та довгостроковому періодах.

Якщо ж розглянути безперервність стабільно позитивного розвитку банків на основі можливої варіації абсолютних значень досліджуваного показника та їх темпів зміни, що розкриває відповідну стабільність, то можна виділити так звану:

помірну фінансову стабільність розвитку банків, яка визначається припустимим зменшенням абсолютних значень досліджуваного показника та темпів їх зміни на аналізованому інтервалі часу при загальній тенденції зростання такого показника;

постійну фінансову стабільність розвитку банків, яка визначається лише зменшенням темпів зміни абсолютних значень досліджуваного показника на аналізованому інтервалі часу при загальній тенденції зростання абсолютних значень такого показника;

прискорену фінансову стабільність розвитку банків, яка визначається загальним зростанням абсолютних значень досліджуваного показника та темпів їх зміни на аналізованому інтервалі часу.

Тож у підсумку різновиди фінансової стабільності розвитку банків можна подати відповідно до рис. 2 на основі розглянутих вище міркувань та зроблених узагальнень.

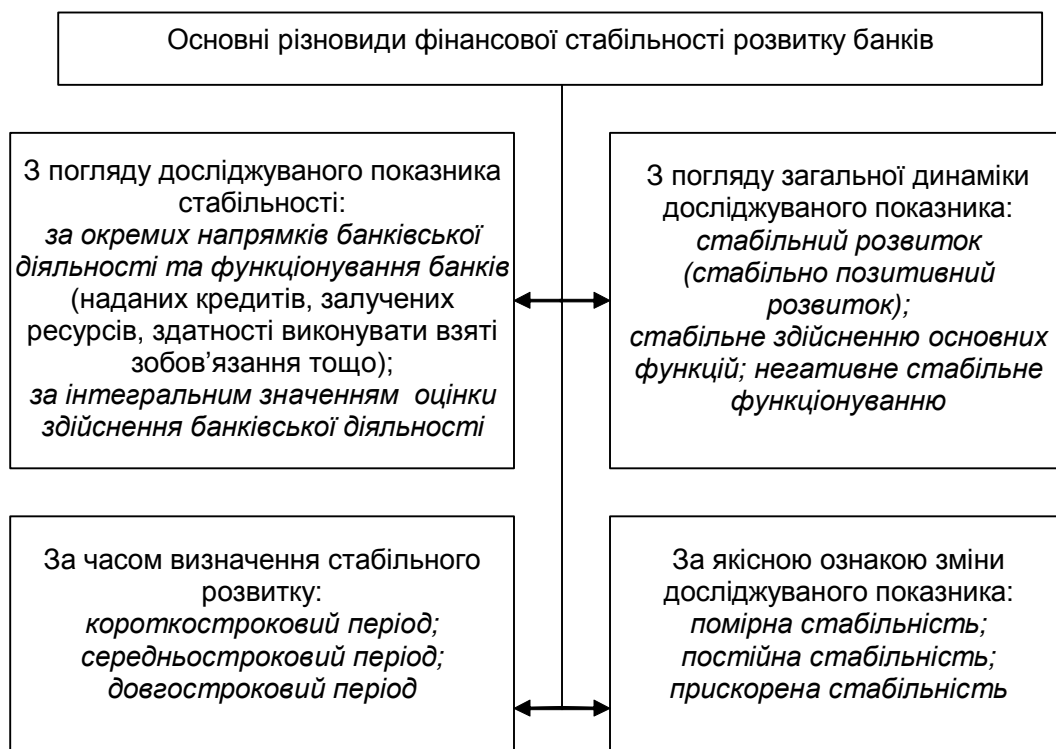

Рис. 2. Основні різновиди фінансової стабільності розвитку банків

Таким чином, у роботі наведено всебічне визначення індикаторів фінансової стабільності розвитку банків на основі розкриття досліджень вітчизняних та закордонних вчених, встановлених рекомендацій Міжнародного валютного фонду щодо узагальнення фінансової стабільності депозитних корпорацій та основних положень відповідного нагляду з боку НБУ. Це дозволило визначити розбіжності в існуючих визначеннях індикаторів фінансової стабільності та узагальнити множинність розглянутих індикаторів за такими ключовими ознаками як: сфера оцінки індикатору, рівень його значення, ступінь та складність узагальнення, рівень охоплення напрямів банківської діяльності та визначена база оцінки. Разом з цим, на основі врахування динаміки досліджуваного показника банківської діяльності у часі, як засобу узагальнення поняття фінансової стабільності розвитку, визначено різновиди такої стабільності. У подальших дослідженнях необхідно визначити побудову загальної класифікаційної схеми щодо обрання підходів та методів досягнення фінансової стабільності банку з урахуванням множинності відповідних різновидів індикаторів та видів відміченої стабільності.

Література

1. Азаренкова Г. М. *Фінансові потоки в системі економічних відносин* / Г. М. Азаренкова. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 328 с.
2. Барановський О. І. *Стійкість банківської системи України* / О. І. Барановський // *Фінанси України*. – 2007. – № 9. – С. 75–87.
3. *Загальна практична методологія розрахунку індикаторів фінансової стабільності для депозитних установ* – Режим доступу: www.bank.gov.ua.
4. *Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні*. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.
5. Eichengreen B. *Staying afloat when the wind shifts: External factors and emerging-market banking crises* / B. Eichengreen, A. Rose. – NBER Working paper. – 1998. – № 6370. – Режим доступу: www.nber.org.
6. Kaminsky G. *The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance-of-Payments Problems* / G. Kaminsky, C. Reinhart // *American Economic Review*. – 1999. – Vol. 89 (June). – P. 473–500.
7. Sachs J. *Financial Crises in Emerging Markets: The Lessons from 1995* / J. Sachs, A. Tornell, A. Velasco – NBER Working Paper. – 1996. – № 5576. – Режим доступу: www.nber.org.
8. Hardy D. *Leading indicators of banking crises: Was Asia different?* / D. Hardy, C. Pazarbasioglu. – IMF Working paper. – 1998. – № 98/91. – Режим доступу: www.imf.org.
9. Edison H. *Do indicators of financial crises work? An evaluation of an early warning system*. Board of Governors of the Federal Reserve / H. Edison. – *System International Finance Discussion Paper*. – 2000. – № 675. – Режим доступу: www.frb.org.
10. Gonzalez-Hermosillo B. *Determinants of banking system fragility: A case study of Mexico* / B. Gonzalez-Hermosillo, C. Pazarbasioglu, R. Billings. – *IMF Staff Papers*. – 1997. – № 44. – P. 295–314.
11. *Некоторые подходы к разработке системы индикаторов мониторинга финансовой стабильности* / рук. авт. коллектива С. М. Дробышевский – М.: ИЭПП, 2006. – 305 с.
12. *Показатели финансовой устойчивости. Руководство по составлению*. – Вашингтон, округ Колумбия, США: Международный Валютный Фонд, 2007. – 326 с.
13. Петриченко Л. Ю. *Забезпечення фінансової стабільності комерційних банків*

- України: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н.: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Л. Ю. Петриченко. – К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2004. – 18 с.
14. Циганов С. А. Еволюція національних банківських систем в умовах інтернаціоналізації світового господарства: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д.е.н.: спец. 08.05.01 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / С. А. Циганов. – К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАНУ, 2006. – 39 с.
15. Процик Т. В. Грошово-кредитні засоби регулювання національної економіки: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н.: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Т. В. Процик. – Суми: УАБС НБУ, 2008. – 24 с.
16. Михайлюк Р. В. Основні критерії оцінювання фінансової стійкості комерційного банку / Р. В. Михайлюк // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. Т. 17. – Суми: УАБС НБУ, 2006. – С. 224–232.

Редакція отримала матеріал 17 листопада 2009 р.